

STEINBACH JÓZSEF

Bonhoeffer homiletikája

Bonhoeffer homiletikájáról ez a harmadik publikációm. Elsőként lefordítottam a művet, amely megjelent a Theológiai Szemle 2001-es évfolyamában, majd ezt követte egy alapos ismertetés, elemzés és értékelés, amely a Református Egyház 2001-es számaiban olvasható négy részletben. Ez a harmadik publikáció a Dunántúli Református Egyházkerület Bonhoefferről szóló Tanulmányi Konferenciájának felkérésére született. Évek múltán jó volt megérlelten újragondolni ezt a homiletikai művet és más hangsúlyokkal, koncentráltan bemutatni.

Bonhoeffer Finkenwaldi Homiletikája Bonhoeffer Összegyűjtött műveinek IV. kötetében olvasható a 237-289. oldalakon. Bonhoeffer összegyűjtött műveit Eberhard Bethge szerkesztette, a IV. kötet 1961-ben jelent meg. Bethge olyan Bonhoeffer számára, mint Szókratész számára Plátón. Bonhoeffer homiletikája ötvenoldalnnyi terjedelmű, 12 fejezetben, és a finkenwaldi szemináriumban 1935-1939 között, a téli és tavaszi szemeszterekben tartott előadásait tartalmazza.

Meg kell említenünk a művel kapcsolatban az utólagos rekonstrukció problémáját: Bonhoeffer homiletikáját hallgatók jegyzeteiből rekonstruálták. A jegyzetektől emlékekből, vázlatokból összeállított anyag értéke igen vitatott. Mégis abból a tényből kell kiindulni, hogy a szeminárium résztvevői nemcsak jegyzetek, hanem gondolatilag együtt munkálkodtak, a tanítási-tanulási kapcsolaton túl egy életközösségi kapcsolat is volt közöttük. A katedrán túl a keleti tenger dűnéin is folytatódott a teológiai megbeszélés. A Finkenwaldi Homiletika tehát az előadásokhoz kapcsolódó, és az állandó együttlétebből fakadó beszélgetések kiforrott, átbeszélte, tisztázott dokumentumait tartalmazza, amelyek alkalmasak arra, hogy Bonhoeffer homiletikai koncepcióját megismerjük. A szöveg stílusa egyszerű, lényegre törő, pontokba szedett, megérlelten vázlatos. Egy rövid bekezdés, vagy tőmondat is óriási homiletikai igazságokat tartalmaz. Ezt előadásomban is érzékeltetni kívántam. Bonhoeffer homiletikájának zsenialitása, meglátásai mellett, ebben a tömör fogalmazásban van.

Bonhoeffer homiletikáját három területre figyelve mutathatom be. Mivel a Finkenwaldi Homiletikát Bonhoeffer rendszeres teológiai alapelveire építi fel, ezért az első szakaszban a prédikáció dogmatikai értelmezését olvashatjuk, majd ezt követik az elvi homiletikai tételek, végül az egészen gyakorlati, praktikus homiletikai tételekkel zárul a dolgozat.

DOGMATIKAI TÉTELEK

A PRÉDIKÁTORI TISZTSÉGBŐL FAKADÓ PRÉDIKÁCIÓ-ÉRTELMEZÉS (TANÚSÁG)

A prédikáció tanúság. A tanúság három dolgot jelent: -A tanúság látáson és halláson alapul. Az ember arról tanúskodhat, amit maga látott és hallott. -Tanúskodni annyit tesz, mint bíróság előtt olyan kijelentést tenni, amelytől egy élet függ. -A tanúságért kezességet kell vállalni, és azért szenvedni és késznek kell lenni.

A mi tanúságunk az apostolok tanúságára épül, az övék Krisztuséra. Mi azt mondjuk tovább, amit az apostolok láttak és hallottak.

A tanúság nem privát aktivitásból fakad, hanem Krisztus megbízásán alapul. Ezért: -A tanúság tartalma mindig a bibliai tanúbizonyság -Ezzel nem bánhatunk önkényesen. Nem használhatjuk a saját gondolatainkhoz vezető ugródeszkeként. -A tanú teljesen a tanúságtétele

mögé lép: Az Igéhez nem akar semmit bizonyítékként hozzátenni, még a saját megigazult életét sem. –A tanúság mindig Krisztus-bizonyágtétel, egyébként csak tanítás és nem tanúság. –A tanúság a démonokkal való harc, ezek legyőzésére csak Krisztus képes, ezért kell Krisztust prédikálni.

KRISZTOLÓGIKUS PRÉDIKÁCIÓ-ÉRTELMEZÉS (VERBUM INCARNATUM)

A prédikáció szava a testet öltött Krisztus maga. -A verbum praedicatum a verbum incarnatum valóságát mutatja. –Isten szavainkba inkarnálódik. -A prédikáció tehát az inkarnáció csodája. Bonhoeffer ennek további magyarázatát nem adja, így teológiai-homiletikai koncepciójának alapjelentéséről van szó.

Képpel élve: Úgy kell prédikálni, mint amikor a kisgyermeknek felmutatunk egy érett piros almát, „akarod?“, és a kisgyermek örömmel kap utána. 1932-ben még feltételes módban fogalmaz: „úgy kellene prédikálni”. 1935-ben már elhagyja a feltételes módot, és így ír: „úgy prédikálunk”, azaz, az előbbi képnél maradva, a „piros alma” nem elérendő cél, hanem eleve a kezünkben van. Ezért Bonhoeffer a kezdetleges prédikációt is, mint „viva vox Christi” hallgatta. Az istentiszteleten elhangzott prédikációt nem analizáltatta. (Előtte, a készülés során mutatott rá a hibákra). A cél nem az elemzés, hanem az alázatos hallgatás, és ennek elsajátítása volt. A legfontosabb a helyes prédikáció-hallgatás beállítódása volt.

Isten az inkarnációban, a testet öltött Igében az emberi természetet magára vette és hordozza, ezért úgy kell prédikálni, hogy a hallgató az Igére helyezze minden félelmét, szükségét, terhét, bűnét. A prédikáció nem tanítani, gyönyörködtetni, ösztönözni akar, hanem hordozni!

Persze számos kritika érte ezt a prédikáció-értelmezést, elsőként Barth prédikáció-értelmezésével összehasonlítva. Barth kettős prédikáció-értelmezése arra alapoz, hogy „finitum non capax infiniti” (ez az antiochiai, kálvini, extrakálvinisztikum-i értelmezés). Isten szabad szuverenitásban adja a kijelentést, ezért az egyház és a prédikáció lényege egy szabad tett, és nem egy egyformán jelenlévő kapcsolat. Isten szabad marad az embertől még krisztológiai alászállásában is. Barth prédikáció-értelmezésében az isten-emberi kettős természet egysége hangsúlyos, miszerint Isten Igéjének hirdetése nemcsak Isten Igéje, hanem az igehirdetés egyben egy parancsolt emberi próbálkozás is, és nem minden esetben Isten valóságának a megteremtése. Bonhoeffer prédikáció-értelmezésének megértéséhez az egész Bonhoefferi teológia lényegével tisztában kell lenni, amit remekül felvázol dr. Hegedűs Loránt, a „Jézus és Európa” c. könyvében. Bonhoeffer túllép Barth kettős prédikáció-értelmezésén, és a „finitum capax infiniti” értelmezésből indul ki (ez az alexandriai, lutheri, infralutheránus-i irány). Bonhoeffer szerint Isten szabadsága abban van, hogy szabadon hozzákötötte magát az emberhez, birtokolhatóan, megfoghatóan jelen van Igéje által az Egyházban. Isten konkrétsága azt jelenti, hogy nincs olyan Isten, aki csak úgy van (Ő nem egy absztrakt, metafizikai gondolat), hanem Isten csak a személyes viszonylatban létezik; azaz Isten, mint testté lett Isten létezik. Isten „pro nobis” Isten. A transzcendens Isten a mi emberi világunkban lesz konkréttá. Isten dicsősége az Ő teljes szabadsága, de ez a szabadság nem az embertől, hanem az emberért való szabadság. Jézus Krisztus Isten testté lett szabadsága az emberért. Isten odaadta magát az embernek Krisztusban, egészen a halálig; ez azonban nem a halott Istent jelenti (túlhajtott értelmezés), mert az Atya úr maradt a Fiú kereszthalála felett is. Antropomorfizmussal kifejezve: Isten nem veszíti el a „fejét”, amikor érettünk elveszíti a „szívét”. A véges nem fogadhatja be a végtelent, kivéve, ha maga a végtelen teszi ezt lehetővé. Így már jobban érthető Bonhoeffer radikális prédikáció-értelmezése, miszerint a prédikáció a testet öltött Krisztus maga. Isten megmarad szabadnak,

de itt a szabadság értelmezése azt jelenti, hogy Isten nem az embertől szabad, hanem az emberért; szabadságában hozzákötötte magát az emberhez.

Wolfgang Trillhaas szerint Bonhoeffer szisztematikus teológiai szigorúsága nyomán egy prédikáció-utópia alakul ki, amelynek nem sok köze van a szószéken elhangzó prédikációkhoz. Mintha egy verbális transzsubstanciációs tanításról lenne szó. Mi a helyzet akkor a prédikátor felelősségével? Bonhoeffer prédikáció-értelmezésének védelmében elmondhatjuk, hogy Bonhoeffer a gyakorlati részben nyomatékkal beszél a készülés fontosságáról. Nem zárja ki a prédikátor felelősségét. A szószékre menetel pillanatától kezdve azonban e csodáról való meggyőződés elengedhetetlen. A szószéken az Úr kezébe tesszük az ügyet, hiszen a prédikáció a szószéken születik meg. A prédikációra való 100% készülés esetén tapasztaljuk meg azt, hogy a prédikáció 100%-ig csoda. A készülés nem feltétel (nem szünergizmus), de ha nincs komoly, állandó, a szószékre való menetel pillanatáig tartó készülés, akkor nem az igehirdetés munkájában vagyok benne, így annak csodájában sem részesülhetek.

AZ EKKLÉZIOLÓGIAI PRÉDIKÁCIÓ-ÉRTELMEZÉS

Isten országa a végső valóság. A világ a végső előtti valóság. Isten ebben a világban lesz konkréttá. Isten Krisztusban szereti ezt a világot, mert Krisztus ebbe a világba jött el. A világ nem önmagában értékes, hanem azért értékes, mert Krisztus számára értékes. Istennek igénye van erre a valóságos világra. Istennek ez a világlátása, és nekünk is az Isten szemével kell néznünk ezt a világot (színről színre látás).

A világ megvan Egyház nélkül, de a világ nincs meg Krisztus nélkül. Ez az Egyház létének, és az igehirdetésnek az alapja. Krisztus abban az Egyházban van jelen, amelyik ebben a világban él (az Egyház egy darab világ). Soha nem a túlvilágról van szó, hanem mindig e világról, amit Isten teremtett, fenntart, és megbékéltet. Ami e világon túl van az evangéliumokban, az ezért a világért akar jelen lenni. Az embert nem a vallási aktus teszi keresztyénné, hanem a világ életében való osztozás (vallástalan keresztyénség). Az üdvösség-individualizmus elhanyagolja ezt a világot, bezárkózik, visszavonul a világtól, mintha a világból ki kellene menteni egyeseket a vallás világába. Ez azonban helytelen gondolkodás, mert Isten az élet középpontjában van, és nem annak határán.

„Ahol az emberek a hozzájuk érkező Igét igazságnak fogadják el, egzisztenciájukat Krisztusra alapozzák, e kegyelemből fakadó szabad döntésben Krisztus testének, és a szentek közösségének tagjai lesznek. A gyülekezet az Ige tér és időbeli kiterjedése, alanya pedig Jézus Krisztus. Miközben mindannyiunkat Krisztus szava hordoz, közösséget, gyülekezetet alkot, Krisztus testének tagjaivá tesz bennünket. A prédikáció eredete Krisztus egyházának jelenléte, az igehirdetésre való megbízatás is innen érkezik, és a prédikáció célja Krisztus gyülekezetének szolgálata. Az Ige ezért eleve a gyülekezetre irányul, szüksége van a gyülekezetre. Az Ige megszólalásakor máris a gyülekezetben mozog, a gyülekezetet hordozza (a prédikáció - gyülekezetszerűsége). Krisztus nem önmaga számára Krisztus, hanem az emberért, ezért Krisztusról csak az Egyház közösségében lehet gondolkodni.

ELVI HOMILETIKAI TÉTELEK KONKRÉTSÁG AZ IGEHIRDETÉSBEN

Ez a fejezet az alkalmazás homiletikai kifejtése. A prédikáció magyarázat és nem alkalmazás. A mi részünkről minden alkalmazás nem az Ige szolgálata, hanem az Ige feletti uralkodás, mintha az Igét elvként egyes esetekre alkalmazhatnánk.

Egyetlen alkalmazás az Isten általi, ezért a konkrétság maximuma a mi részünkről a tárgyilagossá magyarázat.

Nem kell textust keresnünk az adott szituációhoz, mert minden textusból ugyanaz az Úr szól, aki a concretissimum, így minden textus konkrét. A textusválasztás kérdése pedig relatíve jelentéktelenné lesz.

A konkrét idői-történelmi szituáció kétértelmű. Abban Isten mellett a sátán is munkálkodik. Egy szituáció nem lehet forrása Isten Igéje felismerésének

A valódi konkrét szituáció nem az idői-történelmi, hanem a bűnös ember szituációja, amelyre felelet Krisztus. Az Egyház minden prédikációval csak egyetlen prédikációt hirdet, amely független a kor történéseitől.

SZENTÍRÁS ÉS IGEHIRDETÉS

A Szentírás a lelkészeknél is egy messzemenően semmibe vett könyv.

A lelkész három módon találkozik a Szentírással: A szószéken, elcsendesedve, és tanulmányozás közben. Senki nem hirdetheti az Igét szószéken, aki előtte nem csendesedett el felette és azt alaposan nem tanulmányozta.

Az Írás tanulmányozásának szempontjai:

- Nem mi vagyunk az elsők, akik ezt a könyvet helyesen olvassuk.
- A legalaposabb írásismeretre van szükség, de ez nem vezethet dicsőséghez és gőghöz.
- Az Egyház számára a döntő argumentum mindig az Írásból származik.
- A kapkodó írásolvasás méltatlan az Íráshoz. Az Írás tanulmányozása mindennapi munkánkhoz tartozik. Mi pedig itt spórolunk időt.
- Ez a könyv milliókat vigasztalt és vezetett Istenhez.

Bonhoeffer szerint imádkozó igeolvasásra van szükség: Mielőtt emberekkel találkozunk Krisztussal kell találkozunk. Az imádkozó igeolvasás munka és nem valamiféle homályos derengés.

TEXTUS ÉS IGEHIRDETÉS

A textus maradjon meg az emlékezetben, és ne a gondolatmenet, vagy sztori. Nem az a cél, hogy megragadó legyen egy prédikáció, hanem a gyülekezet hazatérve nézzen utána a textusnak.

Olyan textust válasszunk, amely számunkra csordultig rakott tartalommal: -A textussal való komoly munka megoldja a gondolathiányt. -Azok a textusok, amelyek olyan általánosak,

hogy töltésüket más textusból kell kölcsönözni, azok a textusok nem a mi prédikációs textusaink –Ne vonjunk össze két textust.

Vannak olyan textusok, amelyekről az adott pillanatban nem tudunk prédikálni. A nehéz textusokkal való birkózást rendszeresen gyakorolni kell, de nem a gyülekezet előtt.

Az evangélikus Bonhoeffer a textusválasztás módszerének a Lectio Continua-t ajánlja az önkényes válogatás helyett (mert a Szentírás nem igeantológia): Egyetlen hátránya és veszélye van a lectio continuának, hogy kevés olyan igehirdető van, aki ezt képes gyakorolni.

Szabad textust csak az választhat, aki rendszeresen olvassa a Szentírást.

AZ IGEHIRDETÉS-ANYAG KÖZLÉSÉNEK FORMÁI

Augustinus nyomán (docere, delectare, flectere) megkülönbözteti a tanító, építő és ébresztő prédikációt. A tanító prédikációról azt tartja, hogy a tanításnak a prédikált textus szolgálatában kell maradnia, vagyis a tanító prédikációt nem emelhetjük ki a textusprédikáció rovására. A tanítás benne van az evangéliumban, de az evangélium nem tanítás: Attól óvakodjunk, hogy a prédikációban dogmatikai fejtegetésbe bocsátkozunk.

Az ébresztő prédikációval kapcsolatban olyan döbbenetes igazságokat fogalmaz meg, amelyek nemcsak Bonhoeffer korában voltak aktuálisak, és amelyekkel még nem igen mertünk szembenézni. A textusprédikáció az ébresztő prédikációnál a legfontosabb. Egyébként én hívom az embereket megtérésre, saját elképzeléseim szerint formálom őket, pszichés nyomást gyakorlok rájuk, mert nekem elképzelésink vannak arról, hogy milyenek kell lenni egy megtért embernek. Így a „Hitlerhez való térítés” a Krisztushoz való térítéssel analógiában áll. Az ember démonian szuggesztív lehet a beszédével. A nagy szószéki szónokokat romboló erők veszik körül. Csak Isten képes Istenhez téríteni, ezért igen fontos a pszüché és a pneuma megkülönböztetése. Isten formálja a hallgatót és ne én.

OBJEKTIVITÁS ÉS SZUBJEKTIVITÁS AZ IGEHIRDETÉSBEN

Az igehirdetésre kettősség jellemző: Isten Igéjének objektivitása csak a beszélő ember szubjektívitasában létezik.

Hamis szubjektívitas az, ha a hirdetett Ige a lelkész kegyességének eszközévé lesz. Ez azonnal felismerhető, amint megszólal a lelkész, mert formálja a stílust, a beszédmódot. Jellemzői a pátosz, hangerő, fals dramatizálás, mentegetőzés, rábeszélés.

Ennek ellentéte a hamis objektívitas: A szubjektív elemet tudatosan figyelmen kívül hagyják. Nem elég többé a beszélt, csak a zsoltározott hang, miközben az Igét zenebetétek terelik az objektívitas felé. Az Ige azonban nem intézmények, hanem emberek által akar megszólalni.

Az igehirdetés akkor igehirdetés, ha valóságos szubjektívitas jellemző rá, vagyis a saját szubjektumunk és az Ige valódi szubjektuma közötti különbséget kifejezésre juttatjuk. Ez másodsorban a beszélő és a mondanivaló közötti különbséget jelenti, vagyis egy haragtextus esetében nem én haragszom, hanem az Isten, sőt én magam is e harag alatt vagyok. Az Ige minket is teljes gonoszságunkban leleplez, és közben önmagunkká leszünk. A profán szónoklatban a beszélő és mondanivalója azonosnak hat, azaz a szónok, gonoszságát eltakarva

egy programba burkolózik és olyan meggyőzővé lesz, amilyenné csak lehet (pld. politikai beszéd).

STÍLUS ÉS AZ IGEHIRDETÉS

Az igehirdetés „stílusjegyei” a természetesség és a tárgyilagosság. A természetesség mindenfajta modorosság ellentéte és tilalma. Jézust szolgálva természetes leszek.

A tárgyilagosság egyszerű formákat kínál fel. Kizár minden öngerjesztést, kiáltozást, rajongást, de nem monoton. Ez a tárgyilagosság nem elveti, hanem magába foglalja az ügy iránti legnagyobb buzgalmunkat. Ez nem egy flegmatikus, hanem egy szenvedélyes tárgyilagosság. Az ügy joggal igényli szenvedélyünket. Isten Igéje tiszteletet és tartózkodást parancsol, de méginkább bizalmat és örömet annak erejében. (v.ö.: Bohren, Predigtlehre c. művének kezdő gondolatával, „a prédikálás, mint szenvedély”).

Tudatosan ne fejlesszünk ki stílust. A prédikáció stílusának ugyanis önmagára irányuló intenciója van, azt akarja, hogy felismerjék, értékeljék, ezért hiúvá tesz. A stílusok elkerülhetetlenek, de kialakulásukat nem kell elősegíteni. Ezért a stílusok csak negációkban írhatók körül: ne használjuk a szónokok, előadók, vagy az az utca nyelvét; ne beszéljünk a dogmatika nyelvén, de ne alkalmazzunk valamiféle érthetetlen szent nyelvet se. A prédikációt a megfogalmazásig ki kell dolgozni, de nem az előadásig.

AZ IGEHIRDETÉS UTÁN

Bonhoeffer az egyetlen homiléta, aki az igehirdetés utáni feladatokat is tárgyalja, szinte lelkigondozói aspektusban. Szól a prédikáció utáni üresség, nyugtalanság érzéséről. A lelkészek a prédikáció után lelkigondozásra van szüksége. A lelkészek joga van ahhoz, hogy megtudja, megszólalt-e ebben a prédikációban valami Isten Igéjéből, vagy sem. A legnagyobb veszély azonban az, amikor a lelkész elégedett önmagával. A prédikáció után ismét elővesszük és átgondoljuk a textust. A textus ugyanis nem tudható le, és nem tehető félre.

PRAKTIKUS HOMILETIKAI TÉTELEK

MEDITÁCIÓ

- A meditáció az epiklézis után következik, amely nem más, mint a nyitott Biblia előtti imádság, hiszen a prédikáció nem saját gondolataimat tartalmazó előadás, hanem Isten szava.
- A meditáció azt jelenti, hogy a textust szóról szóra magunkévá tesszük. Ez egyelőre egy cél megfogalmazása nélkül történik meg.
- Az Igét nem objektív távolságtartással olvassuk, hanem úgy, mint egy szerelmes levelet, amely lángra gyújt és az újdonság erejével hat.
- A meditatált Igék a mindennapok rohanásában újból és újból előjönnek, tudatos gondolkodás nélkül követnek bennünket.

A TEXTUS ANALÍZISÉNEK SZEMPONTJAI

- Mit jelent ki a textus Istenről?
- Mit mond az emberről?

- Mit mond nekem? Mit mond rólam?
- Mit mond a textus az Egyháznak és a saját gyülekezetemnek, illetve az egyes gyülekezeti tagnak?
- Hol vagyok kiteve annak a veszélynek, hogy a textust meghamisítsam?
- Az exegézissel kapcsolatban kimondja, hogy egyetlen prédikáció se szülessen meg az eredeti szöveg nélkül.
- Maradjunk meg a kiválasztott textusnál.
- Ne olvassunk a prédikációhoz más prédikációt, amíg a saját gondolatmenetünk nem áll rendelkezésre.
- Ahogy a teljes Szentírásnak van egy központi üzenete, úgy minden textusnak van egy középpontja. A prédikációnak a textus középpontja körívéből vett szektornak kell lenni. Egy más alkalommal ugyanezen textus más körívéből vett szektort tárgyaljuk.

A PRÉDIKÁCIÓ KIDOLGOZÁSÁNAK SZEMPONTJAI

- A prédikációt nappal írjuk le, ne egyszerre, hanem szünetekkel.
- A prédikációt csak akkor kezdjük el leírni, ha a gondolatmenet világos.
- A memorizálás csak világos gondolatmenet által lehetséges. A memorizálás során nem szavakat, hanem gondolatokat vésünk be, és a szavak majd maguktól beállnak.
- Az igehirdető szombaton minden tekintetben tartson szünetet.
- A prédikáció valójában a szószéken születik meg, a készülés csak előkészület a prédikáció szószéki megszületéséhez.
- A készülés szerepe az, hogy a szószéken való órát szabaddá tegye, és ne megkötözzön.
- A jó előkészület a legnagyobb tárgyilagosságot biztosítja. Csak a készületlen prédikátor él a kiáltozás és a pátosz eszközeivel.
- A túl korai készülésben meghal a prédikáció, ahogy a manna megbüdösödött a pusztában.

*

A Finkenwaldi Homiletika ugyan Bonhoeffer rendszeres teológiai alapelveire felépített homiletikai vázlat, de nagyobb része praktikus homiletika, tehát igen gyakorlati, a mindennapi prédikációs munkában hasznosítható tanácsokat ad.

E. Bethge Bonhoeffer-életrajzában hangsúlyozza, hogy ilyen konkrét, gyakorlati tanácsokat, amelyektől hemzseg a Finkenwaldi Homiletika, akkoriban aligha hallhattak mástól, sem Berlinben, sem Hallében.

Aligha volt olyan hallgató, aki ezután ne újult volna meg, és ne vette volna fel örömmel a prédikálás szolgálatát, amikor visszatért gyülekezetébe.

EXKURZUS

Engedjék meg, hogy végezetül néhány rövid szemelvényt ismertessek a Finkenwaldi Homiletikából. Ezek a szemelvények izelítőt adnak Bonhoeffer Homiletikájának dogmatikailag megalapozott, ugyanakkor igen gyakorlati irányultságáról, valamint abból a tömör, lényegretörő, megérlelt vázlatos, és mégis súlyos homiletikai meglátásokat tartalmazó fogalmazásból, amelyet már említettem, és amely (nemcsak keletkezési körülményei miatt) egyedülállóan jellemző erre a homiletikai opusra. Ezeket a

szemelvényeket fénymásolva mindenki kézbe kapja, így az előadás utáni beszélgetés kiinduló pontjait is képezhetik.

VI. A LELKÉSZ ÉS A BIBLIA (Téli szemeszter 1936/37 – 1939)

(1) A lelkipásztor háromféle módon találkozik a Bibliával: Szószéken, tanulmányozás közben, és imádság során. Mindhárom esetben a Biblia helyes használatáról van szó. Ezért harcolni kell. A Szentírás a lelkipásztoroknál is egy messzemenően semmibe vett könyv. „Bocsásd meg a mi vétkeinket” – ebben is. Az lesz igazán a teológia, ha az Írás helyes használatáért folyó harcban helytállunk. Egy protestánsnak a Biblia használatában felnőtté kell válnia.

(2) A lelkész csak akkor használja helyesen a Bibliát, ha azt egészében, azaz ebben a háromfajta értelemben teszi. Az egyik nem létezik a másik használatával nélkül. Senki sem magyarázhatja a Bibliát szószéken, aki azt előtte komolyan nem tanulmányozta, és nem csendesedett el felette.

(3) Az Írás a szószéken.

Ez az Írás tulajdonképpeni használata. Az Írás igénye az, hogy hirdette magyarázzák, így akar megjelenni a gyülekezetben. A prédikátor csak szolgája és segédmunkása az Írásnak. Az Írás a szószéken nem az igehirdető eszköze, hanem az igehirdető az Írás eszköze a gyülekezet számára. Az igehirdető az Írás szavát mindenre képesnek tartja. Azt akarja, hogy az Írás megtalálja útját a gyülekezetbe, azért, hogy a gyülekezet annak használatában éretté váljon. Ez a prédikátor evangéliumi feladata.

(4) Az Írás tanulmányozás közben.

A lelkésznek tudni kell, hogy mivel van dolga, ha az Írást kézbe veszi. Az igazság felismeréséről van szó. Az Írás kézbevételekor a prédikátor a következő feltételeket gondolja át:

(a) A Biblia az a könyv, amely Isten Igéjét minden dolgok végeztéig megőrzi. Ebben különbözik más könyvektől. Ezt a feltételt a Bibliával való munkánál semmiképpen sem szabad figyelmen kívül hagyni.

(b) Az egyház kétezer éven át ebből a könyvből ismerte meg az igazságot. Nem mi vagyunk az elsők, akik ezt a könyvet helyesen olvassuk. A liberális teológia nem mindig tudta megvédeni magát ettől a gögtől. A reformáció és az ógyház nagyobb magyarázók voltak, mint mi.

(c) Ez a könyv milliókat vigasztalt és vezetett Istenhez. Valószínűleg a Biblia minden egyes Igéjének része volt már ebben, és minden egyes Igének megvan a maga története a keresztyénségben. A liberális kritika jobban teszi, ha óvakodik a gyülekezet könnyelmű felzaklatásától.

(d) Az Írás ismerete ne vezessen dicsőséghez és göghöz. Egy alázatos tudás jobban szolgál, mint egy okoskodó tudás. Mi Isten képviselőitében tanulmányozzuk az Írást Krisztus gyülekezte számára. Azért tesszük ezt, hogy hitelesebben tudjunk prédikálni és imádkozni. A

sietős és kapkodó olvasás méltatlan és nem a Szentíráshoz illő. Alapos és átfogó írásismeretre van szükség. Ezt tanítják az egyházatyák, Augustinus, Luther és a reformátorok. Ezt tanítják nagyapáink. Luther az ószövetséget kétszer olvasta el évente, az újat többször is. Az Írás tanulmányozásához, és az imádsághoz a nap legmegfelelőbb időszakát kell kiválasztani. A gyülekezeti munkához elengedhetetlenül szükséges az Írás ismerete; nemcsak a prédikáláshoz, hanem halálos ágyánál, betegeknel, zaklatottaknál, kétségbeesetteknel, és büszkéknél is. A lelkigondozásnál maga az ördög száll szembe velünk. És az ördöggel szemben nincs más eszközünk, csak az Ige. Az Írás ismeretének abban kell hasznunkra lenni, hogy mondanivalónkat nyilvánosan és teológiailag képviselni tudjuk. Az Írás bizonyításának kihívását vállalnunk kell! Egyedül ez biztosítja a szilárd talajt. Egyébként meglátásainkat élettapasztalatainkból merítjük, és nem az Igéből. A szenzációs történetek nem az igazságot alapozzák meg. Az egyház számára a döntő argumentumok az Írásból származnak. Mindenkor az Írásból kell származni az egyházpolitikai állásfoglalással; testvéri tanácsok, vizsgabizottságok, egyházi főiskolák minden tevékenységével kapcsolatos felelősségnek. (Lábjegyzet: A hitvalló egyház 1937 nyarán vizsgáztatott és képzést vezetett, a nyomatékos állami tiltás ellenére.) Minden teológus számára eljön az a pillanat, amikor kizárólag az Íráshoz kell igazodnia és –tanáraitól elszakadva- egyedül kell vállalnia az Írással szembeni felelősséget. Senki sem horgonyozhat le a tanároknál. Ez egy katolikus lelkésznel másként van. Az evangélikus lelkész az Írásért felelős. Az evangélikus lelképásztornak képesnek kell lenni az Írás igazsága melletti kiállásra. Ehhez nagykorúság szükséges. A szektások zavarba hoznak bennünket, ha az írásmagyarázat visszaéléseivel kapcsolatban harcba szállunk velük. Többnyire jobban ismerik az Írást, mint mi. Pedig nekünk a legalaposabb ismeretre van szükségünk, mind az Írás egyes részeit, mind annak egészét illetően. Az Írás tanulmányozása a mindennapi munkához tartozik, még a legszorongatóbb akadályoztatás mellett is. Mi pedig valószínűleg éppen itt spórolunk időt.

(5) Az Írás szerepe a csendességben: A csendességre szolgáló hely eltűnt dolgozószobáinkból. Luthernek volt. Az Írást magyarázó prédikátor egész személyiségének az Írásra kell támaszkodnia. Az Írás feletti imádkozó elmélkedésre időt kell szakítani. A prédikátor hagyja, hogy az Ige minden megszokott célzatosság nélkül szólítsa meg őt. A lelkésznek sokkal többet kell imádkozni, mint a gyülekezetnek. Sokkal több oka is van erre. Szüksége van a hitben való megszilárdulásra, és az ismeretben való megvilágosodásra. Az Írás imádkozó szemlélése szilárd talajt ad lába alá. Ez kéréseit illetően is irányadó. Az ige hirdetőnek szüksége van erre az – Írás imádkozó szemléléséből fakadó – oltalomra, ha már nem tudja, hogyan tovább, és az ördög a hitet ki akarja tépni szívéből. Minden döntő pillanatban szüksége van erre. Különösen akkor, ha az imádságra való képtelenség elfogja. Ez odakényszeríti ahhoz a kereszthez, amit Krisztus hordozott, és a kereszt tövében minden szenvedése és bánata helyes összefüggésbe kerül. Minden napot imádkozó igeolvasással kell kezdeni. Mielőtt emberekkel találkozunk, először Krisztussal kell találkozunk. Mielőtt valamit is döntenénk, az Ő döntése legyen nyilvánvalóvá előttünk. Az imádkozó igeolvasás valójában munka, és nem valamiféle homályos derengés. Nem új és nagy gondolatok kiötléséről van szó, hanem arról, hogy a régi gondolatokat egyszerűen meghalljuk, ezek megindítanak bennünket, és elraktározódnak szívünkben. Nincs jogunk és igényünk arra, hogy az imádkozó Igeolvasás közben valami rendkívüli jelentkezik. Nem különleges élményekre és tapasztalatokra várunk. Nekünk csak az a megbízatásunk, hogy szolgáljunk. Isten azt akarja, hogy Igéjét olvassák, és imádságban elkérjék. Ennek eredményét Istenre bízunk. A lelkész csak hűséggel és engedelmesen olvassa az Igét, és imádkozzon.

IX. A PRÉDIKÁCIÓ ÉS A TEXTUS (1935-1937, 1938/1939)

(1) A prédikációt, mint beszédet az határozza meg, hogy a prédikáció egy bibliai Ige magyarázata. Jézus első prédikációja a Lk. 4. alapján egy textusprédikáció volt. A korai gyülekezeti prédikáció a zsinagógai hagyományból nőtt ki...

Miért prédikálunk egy textus alapján? E kapcsolat egyetlen alapja az egyház kanonizálási tevékenysége, amely eldöntötte, hogy az Írásoknak ezen gyűjteménye a Szentírás, amelyekben Isten szól. Mivelhogy a prédikáció Isten szavának kinyilatkoztatása, ezért minden ígéret abban rejlik, hogy a prédikáció írás és textusszerű marad....

(2) Minden prédikációnak az a célja, hogy specifikusan a textust szólaltassuk meg, és a textus maradjon meg az emlékezetben, ne a gondolatmenet. Ne a felvetett problémákat és a szép történeteket, hanem a textust jegyezzük meg. Nem az a jó jel, ha azt mondják, hogy ez egy szép vagy megragadó prédikáció volt. Az a jó jel, ha a gyülekezet elkezd olvasni a Szentírást, és utána néz a textusnak. A lelkész tevékenységét illetően ez egy biztosabb jel, mint a templomlátogatás. A templombajárás abban igazolódjon, hogy az Írás használatában nagykorúvá válunk, és a tanítás megítélésére szolgáló képességünk fejlődik.

(3) Válasszunk olyan textust, amely csordultig rakott tartalommal. A prédikációra a következő érvényes: „Egy hajó közelít / süllyedésig rakott / hordozza a Fiú kegyelmét / és Isten örök Igéjét”. Nem baj, ha azt a benyomást keltjük, hogy a textus sokkal több üzenetet tartalmaz, mint ami egy prédikáció során elmondható. Azok a textusok, amelyek számunkra még olyannyira általánosak, hogy töltésüket más textusokból kell kikölcsönözni, azok egyelőre nem a mi prédikációs textusaink. A textus saját magát magyarázza. A prédikátor és a gyülekezet önmagát az alapos írásolvasásra nevelje, de éppen a nehéz textusok olvasására is, és ne féljenek a gondolkozás munkájától.

(4) A textus határozza meg a prédikáció felépítését. Csak a szónokok élnek megszokott felépítési sémákkal, és a típusprédikációk eszközeivel. Nem igénylünk mintaprédikációt, a textusszerű prédikációt mintaprédikációt. A bevezetés és a befejezés kiemelésére általában nincs szükség. Az a lelkész, aki évek óta egy gyülekezetben szolgál, nem kényszerül arra, hogy gyötrő bevezetésekkel akadályozza saját magát. A szószéken töltött első percek a legreménykeltőbb pillanatok. Ezeket a pillanatokat ne tékozzunk el általánosságokkal, hanem rögtön térjünk a tárgyra. Az első mondatok ne csupán utaljanak a tárgyra, hanem magából a tárgyból kiindulva azonnal töményen vegyék igénybe a hallgatóságot. Minden textus a legkülönbözőbb lehetőségeket kínálja a diszpozícióra. Ezeket a lehetőségeket legjobban maga a szöveg teszi nyilvánvalóvá. Ha a diszpozíciót minden alkalommal megnevezzük, iskolás hatást kelthetünk, és ez a prédikáció bizonyágtévő karakterét megtörheti.

(5) A homília –mint textusmagyarázási forma-, a legigényesebb, de a legszakszerűbb is. A gyülekezetet arra kellene nevelni, hogy a prédikációt nyitott bibliával kövessék. Ez a lelkész számára is nevelő hatású. Etekintetben alapvetően ne tegyünk különbséget bibliára, és istentiszteleti prédikáció között. A témaprédikáció azt a veszélyt hordozza magában, hogy a textusban rejlő probléma, és a textus erre kínált válasza háttérbe szorul, ugyanakkor az apologetika előtérbe kerül, a textust pedig elhanyagoljuk. Végül is mindegy, hogy homília, vagy témaprédikáció, a lényeg a következő: ne a prédikáció tárgya uralkodjon, hanem a prédikáció alanya, azáltal, hogy ami most elhangzik, abban Ő, tehát Isten szól hozzád.

(6) A történetek, képek és idézetek használatával rendkívül takarékosak legyünk. Ez elvonja a figyelmet, és egyébként sincs elég időnk rájuk. Óvakodjunk az elkoptatott képektől, és a nem valós történetektől.

(7) A szoros értelemben vett textusprédikáció képes az igehirdetés minden nehézségének valódi legyőzésére. A textussal végzett komoly munka során az új gondolatra való kínzó várakozás eltűnik. A textusban bőségesen elegendő gondolat van. Az igehirdetőnek valóban csak azt kell mondania, ami benne van. Aki azt mondja, ami a textusban áll, az többé nem fog gondolathiányról panaszkodni. Ha felvetődik az a kérdés, hogy „mit mondok ma a gyülekezetnek?“, akkor elvesztettek vagyunk. De ha azt kérdezzük, mit is mond ez a textus a gyülekezetnek, akkor a textus valósággal hordoz minket, és felvértez mindennémű bizalommal. A textussal szemben megélt hűségünk cselekszi ezt.

(8) Mely textusokról prédikálhatunk? Perikópák alapján? Lectio Continua szerint? Szabad textust válasszunk?

(a) Az ógyházban húsvét és pünkösd között az Apostolok Cselekedeteit olvasták, és a prédikációhoz ez képezte a kapcsolópontot. A 6. században megjelentek az előírt perikópatervek. A régi római szisztémát átvett karoling rendszer határozta meg a lutheri perikópát. Luther erős kritikával illette az ógyházi perikóparendszert, mert a megigazulás hittétele nem érvényesül eléggé. Itt a csodák, Jézus gyógyításai, és a parainézisek állnak előtérben. A hegyi beszéd nagy része, sok példázat egyáltalán nem fordul elő. Az ószövetséget az Ezsaiás 53 és 60 kivételével figyelmen kívül hagyták. A prédikáció perikóparendszerhez kötöttsége mellett az szól, hogy a lelkész kénytelen olyan textusokról is prédikálni, amelyeket egyébként mellőzne. De vannak textusok, amelyekről egy adott pillanatban még nem tudunk prédikálni. Persze a nehéz textusokkal való megbirkózást rendszeresen gyakorolja a lelkész, de ne a gyülekezet előtt. A nehéz textusokon exegetikailag dolgoznia kell. De a prédikációban nemcsak a lelkész saját magával szemben felállított teljesítményéről van szó, amellyel a gyülekezet előtt igazolja, hogy ő erre is képes. Hanem a prédikáció elsősorban és mindenekelőtt a „Krisztusról való boldog kiáltás” (Luther). Ha a lelkész iskolásan kötődik a perikóparendszerhez, az igehirdetés szempontjából nem olvas el más írásrészeket. Ám a lelkésznek a teljes Írást kell szem előtt tartani, arra gondolva, hogy az Írás azt igényli, hogy hirdessék. Az új perikóparendszer modern elrendezése tartalmazza azt a döntést, hogy a régi perikóparendszerek elégtelenek, és ezért a szisztémájukkal szembeni szabadság adott. Az 1896-ból származó eisenachi sorozat magán-próbálkozások gyűjteményével gazdagította a régi preikóparendszert, de ez nem egy eredeti teológiai teljesítmény. Újabban a Berneuchen-iek javasoltak egy sorozatot meghatározott vezérmotívumokkal. Itt figyelembe vették az ószövetségi, és a reformátori kulcshelyeket.

(b) A lectio continua egy bibliai könyv egészéhez igazodik. Ehhez az egységhez következetesen ragaszkodik. A lectio continuát a református egyházban többek között Zwingli és Kálvin hatására részesítették előnyben. Luther ezt éppenúgy gyakorolta és ajánlotta, lásd pld. Zsoltármagyarázataiban. De etekintetben abban látta a nehézséget, hogy szerinte kevés olyan áldott prédikátor van, aki ezt képes lenne gyakorolni. Luther az igehirdetők érdekében írta Postilláit. Ne riadjunk vissza attól, hogy teljes bibliai könyvekről folytatólagosan prédikáljunk, beleértve a Római Levelet, és János Evangéliumát. A lectio continua a perikóparendszer és szabad textusválasztás között áll. A lectio continua a gyülekezet nagykorúságát szolgálja. A gyülekezet számára az Írás, az igegyűjteményeket és áhítatokat tartalmazó kiadványok, valamint az önkényes textusolvasás által csupán egy feldarabolt Igeantológia marad, ez pedig elgondolkoztató. Ez ellen fel kell lépni, mert az Írás egy egység.

(c) A szabad textusválasztás lehetősége – a maga bőséges gazdagságában – annak adatik, aki rendszeresen olvassa a Szentírást. Aki a perikópához tartja magát, annak az Írás egy gazdag szelete veszendőbe megy. A prédikátorban bizonyos időközönként fel kell lépni annak az igénynek, hogy egy adott textusról akar prédikálni, mégpedig örömmel. Természetesen itt fennáll az a veszély, hogy kedvenc gondolataink körül forogjunk. Ezért az a szabály érvényes, hogy aki rendszeresen és alaposan olvassa a Bibliát, annak engedélyezett szabad textusról is prédikálni. Lehetőség szerint ne vonjunk össze két textust, hanem maradjunk egy textusnál.

X. (B) AZ ISTENTISZTELET NYELVE

(8) Ki szabad fejlesztenünk, és fejlesszünk is ki egy prédikáló stílust? - Ilyesmit nem szabad célként kitűznünk. Ez hiúvá tesz és a prédikációt egy idő után unalmassá teszi. A stílus a prédikáció ügyét illetően egy idegen fogalom. A stílusnak saját magára irányított intenciója van, és azt akarja, hogy felismerjék és értékeljék. Nagy baj, ha egy tehetséges prédikátor stílust fejleszt ki. A stílusok elkerülhetetlenek, de kialakulásukat nem kell elősegíteni. Az a szükséges gondosság, amely a prédikátor szóválasztásával kapcsolatos, csak negációkban írható körül. Az alábbi leírás abban a tudatban történik, hogy a saját szavunkkal szembeni felelősség, eme felelősséggel kapcsolatos romboló reflexióknak van kitéve. Így nagyvonalakban a következők mondhatók el:

(a) Ne válasszuk a szónok nyelvét, aki hallgatóit meg akarja győzni. Ne válasszuk a pedagógus nyelvét, aki beszédét céloknak rendeli alá. Kerüljük a szuperlatívuszokat, apellációkat, exklamációkat, mert ezek hamarosan azt szemléltetik, hogy az Igéhez hamis identitás fűz bennünket. Isten Igéjének nincs szüksége a prédikációban felkiáltójelre. A felkiáltójel Isten Igéje maga.

(b) Ne essünk az előadó nyelvhasználatába, aki új gondolatsorozatokot fejleszt ki, és vezet le, például: „ez ellen a következő kifogásom lenne...”. Itt az Igével kapcsolatban egy hamis distancia veszélye leselkedik.

(c) Ne beszéljünk a kegyes individuum nyelvén se, és kerüljük a költői, fantáziadús, és extravagáns képeket. A bibliai szituációk („a Golgotán magasló kereszt”) és az emberi állapotok kiszínezése (bűnök leírása) nem jó megoldás. Itt a hamis szubjektivitás esete áll fenn.

(d) Ne beszéljünk szent nyelven, se a dogmatika nyelvén. A magasztos beszéd hamis objektivitásból ered. Ez a gyülekezethez való hamis viszonyt tükrözi.

(e) Ne engedjük el magunkat, és ne használjuk az utca nyelvét. A tudatos popularizáció és zsargon-használat a természetesség hamis értelmezéséről árulkodik. Ezáltal nem népszerűek, hanem közönségesek leszünk.

Ha mégis pozitívumokban akarnánk megállapítani azt, hogy mi és ki határozhatja meg a nyelvet, akkor a Luther-Biblia nyelvezetére utalhatnánk. A szavak rendkívüli korlátozottsága és tömörsége a helyes. Éppen a fölösleges szavak miatt nem hallható meg az Ige. A természetes nyelv az, amely csak azáltal a dolog által konkretizálható és tehető nemessé, amelyről beszél. Az istentiszteleti beszéd pozitívan meghatározható ismertetőjegyei, e nyelvezet szolgálatában, a tárgyilagosság és a természetesség.

XI. A PRÉDIKÁCIÓ UTÁN (1935-1937, 1938/39)

(1) Ha a prédikációt nem olyan teljesítményként értelmezzük, amit az utolsó kimondott szóval befejeztünk, akkor belátható, hogy a prédikáció utáni idő éppúgy az arra való figyelmesség jegyében történik, mint a prédikáció előtti idő. A prédikáció a szószéken egy hangos, vagy még inkább csendesen elmondott imával zárul. Tárnya az alázatos köszönet, hogy Isten a prédikátort arra méltatta, hogy az evangéliumot hirdetheti, és a gyülekezet pásztora lehet; továbbá könyörgés a bűnök bocsánatáért, amelyeket a hiúság, a lustaság, az értetlenség és figyelmetlenség által Isten Igéjével szemben elkövettünk; valamint fohászok azért, hogy Isten adja meg a gyülekezetben az Ige szabad áradását, és cselekedjen továbbra is ígéréte szerint.

(2) A prédikáció utáni nyugtalanságtól akkor szabadul meg igazán a lelkész, ha azután kiszolgáltatathatja az úri szent vacsora sákramentumát. Itt a lelkész tisztán csak annak az Istennek az eszköze, akinek Igéjét kellett szólnia. Itt már teljesen megszabadult a szubjektívesség miatti félelemtől, az egyház fedezi és hordozza. Elfogadja azt a kegyelmet, hogy bűnei ellenére az Ige szolgája maradhat. Nagy kár, hogy ez az úrvacsora még mindig egy kivételes alkalom egyházunkban. Pedig a prédikáció utáni nyugtalanságot enyhítené.

(3) A prédikáció után a lelképásztornak lelkigondozásra van szüksége. A prédikáció után a lelkész többszörös veszélynek van kitéve. A prédikálás során fellépő sajátos nyugtalanság által feltárulkozva igényli a lelkigondozói beszélgetést. Mivel erre a gyülekezetben többnyire nincs lehetőség, ettől a nyugtalanságtól barátokkal való jelentéktelen beszélgetés során próbál megszabadulni, vagy félve mások véleménye után érdeklődik. Hiúságát egy kedveskedő véleménnyel elégíti ki. De a tulajdonképpeni nyugtalanság csillapítatlan marad, és csak elnyomja azt. Pedig a lelkésznek megvan a joga arra, hogy ne elnyomja ezt a nyugtalanságot, hanem szembesüljön azzal, és hogy halljon valamit arról, hogy ebben a prédikációban megszólalt-e Isten Igéje, vagy sem? Megoldást hozhatna egy sekrestyebeli beszélgetés érett gyülekezeti tagokkal, és a legidősebbekkel, akik azon a szinten vannak, hogy a lelkészért imádkozzanak. Arra kell nevelni a gyülekezetet, hogy éljenek a prédikáció releváns kritikájának lehetőségével azáltal, hogy arra indítjuk őket, hogy Isten Igéje megjelenéséért a felelősséget együtt hordozzák. Ez arra szoktatja az egyháztagokat, hogy óvakodjanak a nem keresztyén kritikától, és a prédikátor személyére irányuló nem keresztyén rajongástól. Ezáltal megtanulják a hamis, és valódi vigasz közötti különbséget. A gúnyolódó és nagyképű kritika ezáltal lehetetlenné válik. Luther: „Kétséges, hogy egy... gyülekezetnek joga és hatalma lenne arra, hogy minden tanítást megítéljen” (1523).

A prédikáció utáni nyugtalanság a hitetlenséggel szembeni vívódásból is ered. Ha Luther azt állította, hogy a miatyánk ötödik kérése nem érvényes arra, aki éppen most jött le a szószékről, és az ember az elmondott prédikáció után nem kér bűnbocsánatot, akkor ezzel azt akarta hangsúlyozni: Megtetted a dolgodat, lépj le és menj, igyad a pohár sörödet, és hagyd az Igét a maga saját útján, Isten gondoskodik róla. Ezt nem mondta mindenkinek. Ez a vívódókra érvényes. A vívódóknak hangsúlyozni kell, hogy mindent kizárólag az Ige végez el, és nem a buzgóság, vagy a nyugtalanság.

A prédikáció utáni teljes üresség érzése a prédikáció egy konkrét hibájára utal. A lelkész ne adja ki magát! A prédikátor segédmunkás, és az Igét szolgálja. Az ember nem magából, hanem Isten kútjából merít. És ha egyszer mégis kiadtuk magunkat, ezt a tévedést ne fokozzuk még annak kihangsúlyozásával is, azt az érzést keltve: ...mintha a lelkész kiadta

volna magát; Isten adja ki magát! Isten emészti magát, és nem mi. A testi állapot jó jellemzője lehet a lelki állapotnak. A teljes szétszórtság annak jele, hogy a lelki szféra nincs rendben, és valamiféle rajongás ragadott el bennünket, amivel magunkat kiadjuk - kiprédikáljuk. A helyes prédikációnak fizikailag sem szabad túl megerőltetőnek lenni.

A nagyobb veszély persze az, ha a lelkész elégedett magával, és prédikációjával. Az ilyen igehirdető elpihen Luther vigaszán, és imádság nélkül, rutinból fog prédikálni. Ebben az esetben nem szabad semmiféle eszköztől visszariadni, hogy az ilyet helyes alázatra juttassuk.

(4) A prédikáció után ismételten elővesszük a textust, és átgondoljuk. A textus nem tudható le, és nem tehető félre. Egy ilyen átgondolásnál egyeseknél az egész prédikáció probelamtikussá válhat. Az igehirdető ezen érzés ellen akkor tud védekezni, ha a prédikációt nem teljesítménynek tekinti. Továbbra is a textus uralkodik, ismét úgy szól a lelkészhez, mint Isten Igéje.

(5) Este a lelkész közbenjárva gondol azokra, akik a tisztségben, és szolgálatban testvérei. Az elmondott igehirdetés fontos alapja lesz a következő hét gyülekezeti munkájának, a beszélgetésnek és lelkigondozásnak. Ha a prédikáció szorosan a gyülekezeti munkához kapcsolódva fejlődik, akkor a lehetőség éppenúgy arra is adott, hogy abból a gyülekezeti munka profitáljon.

XII. (A) A PRÉDIKÁCIÓ ÉRTÉKELÉSÉNEK SZEMPONTJAI

(1) Írásszerűség:

A nem textusszerű prédikáció is lehet még írásszerű, és utalhat a teljes Írás centrumára. Luther nagyon gyakran egyáltalán nem textusszerűen, de írásszerűen prédikált.

(2) Textusszerűség:

Hogy állunk az exegetikai eredményekkel? A textus egyes részei helyes viszonyban állnak egymással? Elfelejtettünk valami lényegeset? Megjelenik a textus centruma?

(3) Hitvallásszerűség:

Az egyházi hitvallása szerinti, vagy attól idegen magyarázat hangzott-e el? Azaz az Írást a "sola fidei" szempontját figyelembe véve olvastuk, vagy sem? Rendben volt a prédikáció tanítószerűsége?

(4) Gyülekezetszerűség:

Ez a specifikusan homiletikai szempont. Itt a következő kérdések merülnek fel:

(a) A nyelv és a tárgy kifejezésének egyszerűsége; kihasználtuk a textus képszerűségét; túl sokat mondtunk egy mondatban, használtunk mellékmondatokat és közbeszúrásokat, idegen irodalmi és retorikai formulákat?

(b) A szerkezet áttekinthetősége; a homíliának is szüksége van a tagolás feszültségére, nem mozaikról van szó; megmaradtunk a magyarázat fő vonalán - A mellékvágányok bejárása az

exegézisre tartozik, és nem a prédikációra; hogy állunk a mondanivaló átadásának képességével?

(c) A prédikáció megszólító, sőt talán támadó ereje; világossá lett az, hogy mit akarunk a prédikációban; hol vettük fel a harcot az ördög ellen; megrekedtünk-e a textusparafrázis állapotában?

(5) Megbízatásszerűség (Objektivitás):

Saját ügyünkben beszéltünk, és az Írást, az Egyház ügyét csak ürügyként használtuk fel? A vallásos virtuóz, vagy az egyház szövetségese beszél?

(6) Természetesség (Szubjektivitás):

Ezt a kritériumot idegen prédikációknál nehéz meghatározni. A prédikátor azt kérdezi magától: hiszem, amit mondok? Vagy csak a tisztségből fakadó kötelességekre korlátozom magam?

(7) Régi és új viszonya:

Az Ót újként mondtuk el? Létrejön a textus otthoni ismételt fellapozásának szükségérzete? Tartalmazza a prédikáció a magyarázat és a bizonyágtétel jegyeit, és ezek helyes viszonyban állnak egymással?

(8) Törvény és evangélium viszonya: Végül is minden, ami elhangzott, csupán csak törvénné lett? Az evangélium úgy szólalt-e meg, hogy Isten emberekre irányuló felszabadító igénye hallhatóvá lett?

XII. (B) HIBAFORRÁSOK

(1) Ne hangoztassunk a textusról olyan jelzőket, mint „szép”, „mély”, „igaz”, „helyes” stb. Nem vagyunk az Írás ügyvédei. Mert a zsinórmértéket csak magától az Írástól kapjuk.

(2) Ne bizonygasd az Írás mára vonatkozó jelentőségét. Az Írás mára vonatkozó jelentősége feltételezett. Ezért az összetartozó explikációt és applikációt nem választjuk szét. Kerüljük az „éppen nekem és neked” formulát.

(3) Isten Igéjét ne védelmezd, hanem tanúskodj róla. Prédikátor vagy, és nem apologéta.

(4) Ne ragadj le a textus referáló parafrázisánál. A szószéken nem egy ilyen, vagy egy olyan apostol teológiáját kínáljuk fel. Vizsgáld csak meg, hogy nem tudod-e ott Istent behelyettesíteni, ahol azt mondanád: „János apostol mondja”.

(5) Őrizkedj attól, hogy feltételeket, kikötéseket, megszorításokat szabj. Krisztusban nincs helye a feltételes mondatoknak.

(6) A parainetikus textusokkal ne az „adok-kapok” elv szerint rendelkez. Egyébként megrekedsz a morálprédikációnál. Az evangélium nem egy olyan semleges terület, vagy erő, amelyhez használati utasítást adunk. A kegyelemben már benne van az új élet. A kegyelmen belül már beszélnünk kell a feladatokról, és fordítva.

(7) Ne úgy használd Isten Igéjét, mint egy bunkót, amivel traktálsz a gyülekezetet. Ez papos módszer. Nem a bűn prédikátorai vagyunk, hanem a bűn legyőzésének tanúi; nem vezeklésről szólunk, hanem a békesség követői vagyunk.

(8) Ne merülj bele a gyülekezet nehéz helyzetébe, és bűneinek ecsetelésébe („nem esünk mi mindnyájan újból és újból ugyanabba a bűnbe?”). Ne hagyd magad arra csábítani, hogy a mi kis szeptem történelmünket az első 30 év történelmétől függetlenül tárgyald és értelmezd.

(9) Ne ijesztgesd az embereket az utolsó ítélettel, és a halállal. Krisztus nem erőszakos, hanem kopogtató. Ezért a prédikációban mi sem lehetünk erőszakosak.

(10) Ne gyötörd magad bevezetéssel, és dolgok összekapcsolásával. Rábízhatod magad azonnal az Igére: „Ez az a hajó, amelynek fedélzete süllyedésig rakott”.

IRODALOMJEGYZÉK

- Adler, Rolf, Die Finkenwalder Homiletik D. Bonhoeffers – Eine theologisch-praktische Anwendung systematischer Grundentscheidungen – Zum 60. Jahrestag der Schließung des Predigerseminars Finkenwalde, Praktische Theologie, 33. Jahrgang, 3-98, 177-205.
- Barth, Karl, Homiletik, Zürich, 1966.
- Bethge, Eberhardt, Dietrich Bonhoeffer, Berlin, 1986.
- Bonhoeffer, Dietrich, Finkenwalder Homiletik, Halbjahrs-Seminar-Vorlesungen 1935-1939, Nachschriften verschiedener Kurse, in: D. Bonhoeffer, Gesammelt Schriften Bd. IV, hg. v. E. Bethge, München, 1960, 237-289.
- Hegedűs Loránt, Jézus és Európa, Mundus, Budapest, 1998.
- Trillhaas, Wolfgang, Einführung in die Predigtlehre, Darmstadt, 1980.